

פתרון הבחינה בתנ"ך יחידה חמישית - מועד קיץ 2011

שאלונים: 001102, 205

מוגש על-ידי: דנית בר-אור סבאג, חוה צדוק וגליה סמו

מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

ענה על שתיים מהשאלות 1-3

שאלה 1- סיפורי אבות

סעיף א'

(1) ההבטחות שנתנו לאברהם (על התלמיד לציין שלוש):

- "ואתנה בריתי ביני ובינך" - ה' מבטיח לקיים את בריתו עם אברהם.
- "וארבה אותך במאוד מאוד" - ה' מבטיח להרבות את אברהם.
- "והיית לאב המון גויים" - ה' מבטיח שמצאצאיו של אברהם ייצאו עמים רבים.
- "מלכים ממך ייצאו" - ה' מבטיח שצאצאיו של אברהם יהיו מלכים.
- "להיות לך לאלוהים ולזרעך אחריו" - ה' מבטיח שיהיה לאלוהים לאברהם ולצאצאיו.
- "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ... כנען לאחוזת עולם" - ה' מבטיח לתת לאברהם ולצאצאיו את ארץ כנען לעולם.

(2) אברהם זרעו נדרשים לשמור את הברית באמצעות פעולת המילה.

הסעיפים בברית זו (על התלמיד לציין ארבעה):

- "המול לכם כל זכר" - כל זכר מישראל חייב להימול.
- "בן שמונת ימים ימול לכם כל זכר" - המילה מתבצעת בגיל שמונה ימים.
- "המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך" - גם עבדים ילידי בית או עבדים שנקנו בכסף חייבים להימול.
- "והייתה בריתי בבשרכם לעולם" - ברית המילה היא ברית נצחית.
- "וערל זכר לא ימול את בשר עורלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" - אדם 'ערל', שאינו נימול מפר את הברית עם אלוהים ועונשו כרת: מוות מידי משמים.

סעיף ב'

- (1) ע"פ רד"ק: אברהם סבר שישמעאל הוא הבן היחיד שייוולד לו. אברהם לא ציפה שה' יגדיל את חסדו וייתן לו עוד בן נוסף. לכן, אברהם הבין שהבטחת ה' תתממש באמצעות חיים טובים לישמעאל.
- ע"פ רמב"ן: אלוהים הבטיח לאברהם שזה שייצא ממעיו יהיה יורשו, ולכן סבר אברהם כי ישמעאל, בנו, הוא יורשו ודרכו תתממש ההבטחה האלוהית. רק לאחר שהבין כי היורש יהיה בנו משרה ולא מהגר, פחד אברהם שלאחר הולדת יצחק, ישמעאל ימות. ולכן הצהיר שהוא מסתפק בכך שישמעאל נולד לו.
- (2) לדעת רד"ק: יחיה- יהיו לו חיים טובים ומבורכים. לדעת רמב"ן: יחיה- לא ימות.

שאלה 2- סיפורי אבות

סעיף א'

ביסוס טענתו של כהן (על התלמיד להציג שלוש ראיות):

- "טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר"- לבן מבטיח ליעקב את רחל לאישה- בכך באה לידי ביטוי בעלותו עליה.
- "וויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי.."- יעקב לא יכול לשאת את רחל מבלי שלבן יאשר לו לקחתה.
- "ויקח את לאה בתו ויבא אתה אליו"- לבן מחליט לתת את לאה ליעקב לאישה- בכך ניתן לראות את בעלותו עליה: יש ביכולתו להשיא אותה למי שיחפוץ.
- "מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת בעבדה אשר תעבד עמדי עוד שבע שנים אחרות"- לבן מרגיש בעלות על רחל, ומסכם עם יעקב על עבודה של שבע שנים נוספות בתמורה אליה.
- "לא יעשה כן במקומנו לתת את הצעירה לפני הבכירה"- לבן הוא זה שמחליט איזו מבנותיו תינשא ראשונה- ובכך באה לידי ביטוי בעלותו עליהן.

סעיף ב'

(1) דמותה של רחל (על הנבחן לציין שתי דוגמאות):

- יפת תואר ויפת מראה (כ"ט, 17).
- רצה להודיע לאביה על הגעת יעקב (כ"ט, 12).
- תקיפה בדרישתה לילד (ל, 1).
- יוזמת את נתינת בלהה ליעקב- כדי שיהיה לה ילד או שתכנס אף היא להריון (ל, 3-4)
- מבטאת בגלוי את רגשותיה- קנאה באחותה (ל, 1); קנאה זו באה לידי ביטוי גם בסיפור הדודאים (ל, 14).

- שמות הבנים בהן היא מכנה את בני בלהה (דן ונפתלי בראשית ל, 6, 8) מראים את המתח שבו היא מצויה, קנאתה באחותה, אישיות סוערת חזקה ואגוצנטרית [יוסף: ל, 23-24; בנימין: בן-אוני (און=צער, סבל. בן שנולד לי מתוך סבל)- ל"ה, 18]
 - אשת סודו של יעקב (ל"א, 4 ו-14) רחל תמיד בראש- אֶתָּה מתייעץ והיא עונה.
 - גונבת מאביה את התרפים, ומרמה את אביה בעניין המחזור (ל"א, 34-35). דמותה של לאה (על הנבחן לציין שתי ראיות):
 - נזכרת לראשונה חודש לאחר הגעת יעקב לבית לבן (כ"ט, 14-16)
 - עיניים רכות- עצובות (רמז לעצבותה על כך שבעלה לא יאהבה) או יפות- אך פחות יפה מרחל.
 - סבלה מאהבת יעקב לרחל (דודאים, ל, 15).
 - קיוותה שיעקב יאהב אותה בזכות ילדיה (ראובן שמעון לוי, כ"ט; יששכר וזבולון, ל)- כל מחשבותיה מכוונות אל יעקב ורצונה שיאהבה.
 - פאסיבית: אביה נותן אותה ליעקב (כ"ט, 23) את זלפה היא נותנת ליעקב בעקבות מעשה רחל (ל, 4-9). המקרה היחיד שהיא יוזמת הוא יציאה לפני יעקב לדווח לו שאתה ולא עם רחל ישכב הלילה- אך שוב יוזמת ההסכם היא רחל ברצותה את הדודאים (ל, 14-16).
- (2) קבורה: רחל נקברת לבד באזור בית לחם (ל"ה, 19-20)- האהובה נותרה בודדה. לאה נקברת לצד יעקב במערת המכפלה (מ"ט, 29-31)- הלא אהובה נקברה בסמוך אליו. לאה קיבלה את מה שרצתה- להיות רעיה באמצעות קבורתו של יעקב לצידה.
- רחל, שהייתה האישה האהובה והעקרה שייחלה להיות אם, קבלה את אשר רצתה: היא הופכת לדמות אם: על פי ספר ירמיה רחל שהייתה אימו של יוסף וסבתו של אפרים- הגדול מבין שבטי ישראל- הופכת לאם הרוחנית של ממלכת ישראל ובוכה בפני ה', מבקשת את רחמיו ומייחלת להחזרת בניה מן הגלות- כך תפסה רחל את מקום האם הרוחנית של ממלכת ישראל.

שאלה 3 - מעמד האישה

סעיף א'

- (1) הפעלים המלמדים כי מדובר בנישואין:
 - "יקח"- לקיחת אישה משמעה נישואים.
 - "ובעלה"- קיום יחסי מין מעידים על מימוש נישואים.
- (2) הבעל יכול לגרש את אשתו אם מצא בה "ערות דבר", כלומר פגם מיני אך כל פגם שהוא. על מנת לגרשה על הבעל לתת לאישה ספר כריתות, דהיינו גט, ולשלח אותה מביתו.

סעיף ב'

- (1) הנימוק לאיסור עפ"י פסוק 4 הוא דתי: באם תינשא האישה לבעלה הראשון בשנית, הנישואים השניים יתבטלו וייחשבו לחטא, ניאוף, וזוהי תועבה מלפני ה'.
- (2) איסור זה מגן על הבעל השני, משום שהחוק בא למנוע גירושים פזיזים מצד הבעל הראשון ורצון לחזור אל האישה לאחר שנישאה בשנית, דבר שייפגע בבעל השני.

פרק שני

ענה על שלוש מהשאלות 4-8

שאלה 4 - סיפורי אבות

סעיף א'

הדגם הספרותי "שלושה וארבעה" בא לידי ביטוי בפעולות אברהם באופן הבא: אברהם מבתר שלוש בהמות ומציב את חלקיהן זה מול זה, ואילו את בעל החיים הרביעי, את הציפורים, אין הוא מבתר.

דגם זה בא לידי ביטוי בהסבר ה' באופן הבא: שלוש הבהמות המבותרות מסמלות שלושה דורות אשר יהיו משועבדים במצרים, ואילו הציפורים אשר לא בותרו מסמלות את הדור הרביעי אשר יצא משעבוד לחרות.

סעיף ב'

לפי זקוביץ, המסורת המשפטית העומדת מאחורי התמונה ופירושה היא שיעבוד עבד לשלוש שנים ושחרורו בשנה הרביעית. כך בחוק העבד: המחוקק מנמק את שחרור העבד לאחר עבדות של שש שנים, בכך שהוא משווה אותו לשכיר וטוען כי העבד עבד פי שנים מהשכיר שמשך עבודתו הוא שלוש שנים, ובמקרא קיים דמיון בין שכיר לעבד. בנוסף, חוק חמורבי מעיד על עבדות של שלוש שנים ושחרור בשנה הרביעית.

שאלה 5 - סיפורי אבות

סעיף א'

הסבר הסיפור את התקדשות בית אל (על התלמיד לציין שלושה פרטים):

- יעקב חולם שם חלום וזוכה להתגלות אלוהים.
- יעקב הופך את האבן אשר ישן עליה למצבה במקום.
- יעקב מכנה את המקום "בית אל".
- יעקב יוצק שמן על המצבה.
- יעקב נודר נדר לה' במסגרתו הוא מבטיח לבנות שם בית אלוהים.

סעיף ב'

(1) הסבר הנדר של יעקב: יעקב נָדַר נְדָר לַה', לפיו: אם ה' ישמור עליו בדרכו לחרון, ובחרן ידאג לכל צרכיו ויחזירו לארץ בשלום, יעקב יתחייב לעבוד את ה', המצבה שהציב תוחלף במקדש לכבוד ה' וייתן לו מעשר מכל רכושו. הקושי העולה מנדר זה לאור הבטחת ה' אליו הוא כיצד ייתכן שיעקב מבקש מה' להגן עליו ולהשיב אותו אל הארץ, הרי ה' הבטיח לו זאת כבר ללא כל התחייבות מצידו של יעקב (שכן הדבר מראה פקפוק של יעקב בהבטחת האל).

(2) רד"ק פותר קושי זה באופן הבא: לדעת רד"ק, יעקב לא חשש מכך שה' לא יקיים את הבטחתו כלפיו, אלא חשש שמא הוא עצמו יחטא, ולכן ה' יענישו בכך שלא יאפשר לו לחזור לארץ, ולקיים את נדרו כלפי ה'. לפיכך, עיגן זאת בנדר.

שאלה 6 - מעמד האישה

סעיף א'

(1) חוק הייבום קובע כי אם אדם מת ואין לו בנים, על אחי המת לשאת את האלמנה לאישה, על מנת שתהיה המשכיות לשם המת ושמו לא יימחק מישראל.

(2) משפט הייבום בא להגן על האלמנה כך:

- השארתה במסגרת משפחת בעלה שנפטרה.
- מתן זכות לעלות לבית משפט במידה והאח מסרב לייבמה, על מנת שישכנעו אותו לייבם אותה, או על מנת לשחררה ממשפחת בעלה המת. (=חליצה).

סעיף ב'

פעולה של יהודה התואמת את חוק הייבום:

- לאחר מותו של ער ללא בנים מתמר יהודה דורש מאחיו, אונן, לייבם את תמר, על מנת ששם ער המת יימשך.
- שתי פעולות של יהודה שאינן תואמות את חוק הייבום:
- יהודה פוקד על תמר לחכות בבית אביה עד שבנו השלישי, שלה, יגדל, ואילו בחוק אין הגבלת גיל לצורך הייבום.
- יהודה עצמו, חמיה של תמר, מייבם אותה, ואילו בחוק הייבום מתבצע רק על ידי אחי המת.

שאלה 7 - מעמד האישה

סעיף א'

(1) הוכחה לכך שאברהם מסתייג מנישואי בנו עם בנות כנען: "אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרביו".

(2) הוכחה לכך שקיימת חשיבות רבה בעיני אברהם לשיבה בארץ המובטחת: "השמר לך פן תשיב את בני שמה" או: "רק את בני לא תשב שמה".

(3) המשמעות הסמלית של שימת היד תחת הירך בעת השבועה היא התחייבות כלפי אברהם וכן כלפי צאצאיו.

סעיף ב'

פעולות שנעשו בזמן האירוסין (על התלמיד לציין שלוש):

- מתן מתנות לכלה ולבני משפחתה: "ויצא העבד כלי כסף וכלי זהב.. ויתן לרבקה ומגדנות נתן לאחיה ולאמה.."
- הזמנה לארוחה: "ויאכלו וישתו הוא והאנשים.."
- שאילת הנערה באם היא מעוניינת להינשא: "ויקראו לרבקה... התלכתי עם האיש הזה.."
- ברכת הכלה: "אחותנו את היי לאלפי רבבה וירש זרעך את שער אויביו".

שאלה 8- מעמד האישה

סעיף א'

- (1) בנות צלפחד ביקשו ממשה את נחלת אביהן המת, משום שלאביהן לא היו בנים שירשו אותן, והן חששו ששמו יגרע מתוך משפחתו.
- (2) ניתן ללמוד מדברי בנות צלפחד על דין עדת קרת, כי מי שמרד בה' אינו זכאי להיות בעל נחלה בארץ, ולפיכך לא קיבל נחלה כאשר חולקה הארץ בין השבטים.

סעיף ב'

- (1) העיקרון המנחה את חוק הירושה הוא הקרבה המשפחתית: ילדי המת הם היורשים המידיים, ובהעדר ילדים קרובי המשפחה יורשים את הרכוש בהתאם לסדר ההיררכי בקרבה זו.
- (2) זכות הירושה של הבנות מוגבלת גם לאחר שינוי החוק, משום שהן יורשות רק כאשר אין לאביהן בנים. אם יש בנים, הבנות אינן יורשות: "איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו".